
**PERSONALITY PARTICULARITIES OF PERSONS WITH DRUG ADDICTION IN
THE PROCESS OF RESOCIALIZATION**

Nikola GeorgievMedical University - Sofia, Faculty of Public Health, Bulgaria, nrgeorgiev@abv.bg**Polina Balkanska**Medical University - Sofia, Faculty of Public Health, Bulgaria, p_balkanska@abv.bg

Abstract: The surveys on the epidemiology of drug addiction have shown that the number of people abusing substances, to which disease dependence may occur is constantly increasing. Lasting and more significant results for drug addiction limitation can be expected and gained only from the coordinated efforts of government bodies, society, family, school, and individuals. The resocialization of drug addicts is a process that helps them reintegrate into the social system. This requires a precise diagnosis of the causes that have led to detachment from the environment (family, friendship, professional), to understand the individual characteristics of the persons themselves, to select communication-specific and therapeutic support measures, specific to the given personality. The paper discusses the socio-psychological approaches for resocialization of persons with drug addiction. The aim of the study is to determine the influence of personality peculiarities of the drug addicts on their motivation for resocialization. The study involved 20 drug addicts aged 19-27 years included in the methadone program, psychotherapeutic procedures for drug withdrawal in the Military Medical Academy, Sofia. Methods: documentary method – studied are national and European documents, as well as scientific literature on the research topic; sociological method - standardized interview; multi-factor personal questionnaire - Mini Mult for express diagnosis of the personality type in screening studies on MMPI scales; statistical methods. Results: Characteristic for the studied drug addicts are hysteria (70%), followed by the occurrence of schizoidia (65%) and the same proportion of manifestations of psychopathy and hypomania (55%). Hypochondriacal attitudes (0%) were not noted in the respondents. Only 10% of them have a tendency to depression and 40% have psychotic disorders. 70% of the surveyed have marked behavioral abnormalities. The high values on the “hysteria” and “psychopathy” scale create a "favorable protective" factor - a certain power of the self and an interest to social groups. From the results of the interview conducted with regard to the motivation for resocialization of the drug addicts it is noticeable that most of the respondents (92,8%) want and try to overcome the difficulties that their dependency creates. This is a good motivational precondition for resocialization. Two-thirds of respondents noted a significant striving for a positive personal change and efforts to overcome dependence. Resocialization is a process that, depending on the individual's circumstances and personality particularities, takes place at a different intensity and in too long time limits. It depends on both the good will and the moral attitude of the individual, as well as on the empathic understanding, the support of the family, friends, the environment and the institutions that have a significant role in the process of resocialization.

Keywords: drug addictions, personality peculiarities, motivation, resocialization.

**ЛИЧНОСТНИ ОСОБЕНОСТИ НА ЛИЦА С НАРКОМАННА ЗАВИСИМОСТ
И МОТИВАЦИЯТА ИМ ЗА РЕСОЦИАЛИЗАЦИЯ****Никола Георгиев**Медицински университет – София, Факултет по обществено здраве, nrgeorgiev@abv.bg**Полина Балканска**Медицински университет – София, Факултет по обществено здраве, p_balkanska@abv.bg

Резюме: Проучванията върху епидемиологията на наркоманиите показват, че непрестанно се увеличава броят на хората, злоупотребяващи с вещества, към които може да се създаде болестна зависимост. Трайни и по-значими резултати за ограничаването на наркоманиите могат да се очакват и получат само от координираните усилия на държавните органи и обществото, с усилията на семейството, училището и отделната личност. Ресоциализацията на наркоманно зависимите е процес, който подпомага повторното им включване в социума. Всичко това изисква да бъде направена точна диагностика на причините, довели до откъсване от средата /семейна, приятелска, професионална/, да се разберат особеностите на самите лица, да се подберат специфични за дадената личност форми, методи и похвати за общуване, да се прави анализ на

измененията, настъпили в личността, които биха ѝ помогнали да се върне към предишния си живот без дрога. Работна хипотеза: познаването на личностовите особености на лицата с наркоманна зависимост и съобразяването с призмичащите от тях особености в мотивацията им, улеснява процеса на ресоциализацията им. Цел на проучването е да се определи влиянието на личностовите особености на лицата с наркоманна зависимост върху мотивацията им за ресоциализация. Изследвани са общо 20 лица с наркоманна зависимост на възраст от 19 до 27 години, включени в метадонова програма и психотерапевтични процедури за отказване от дрогата и ресоциализация във ВМА, гр.София. Методи: документален метод – проучени са национални и европейски документи, както и научна литература по изследвания въпрос; социологически метод – стандартизирано интервю; многофакторен личностен въпросник - Mini Mult за експресна диагностика на личностов тип при скринингови изследвания по скалите на MMPI; статистически методи. Анализ на резултатите: За изследваните лица с наркоманна зависимост са характерни проявите на хистерия /70%/, последвани от проявите на шизоидия /65%/, и еднакъв относителен дял на прояви на психопатия и хипомания /55%/. За групата изследвани лица не са характерни прояви на хипохондрия /0%/, 10% от тях имат склонност към депресия и 40% са с прояви на психостения. 70% от изследваните лица са с ясно изразени отклонения в поведението. Високите стойности по скалата „хистерия“ и по скалата „психопатия“ създават благоприятен „защитен“ фактор – определена сила на „Аз“-а и интерес към социалните групи. От получените резултати на проведеното интервю прави впечатление, че повечето от тях /92,8%/ искат да преодолеят трудностите, които им създава зависимостта. Това е добра мотивационна предпоставка за ресоциализация. Две трети от тях споделят, че биха се чувствали добре в професионално и приятелско обкръжение, ако бъдат харесвани и приети. Стремещът им към промяна се проявява в значителна степен. Това е един дълъг, осеян с неравности път, чието извървяване не е никак лесно. Ресоциализацията е процес, който в зависимост от условията и личностните особености на индивида протича с различен интензитет в твърде широки времеви граници. Тя зависи както от доброто желание и морална нагласа на индивида, така и от приятелски подадена ръка, от добрия съвет, разбиране, подкрепата на семейството, средата и институциите, които също имат важна роля в процеса на ресоциализация.

Ключови думи: наркоманно зависими, личностови особености, мотивация, ресоциализация.

Област: Медицински науки и здраве

ВЪВЕДЕНИЕ

Широкото разпространение на злоупотребата с наркотици и неблагоприятните здравни и социални последици определят наркоманиите като актуален медико-социален проблем. Неоспорим е фактът, че социално-психологическото съзряване на съвременния човек не успява да следва със същото темпо технологичния напредък в другите области на живота. В резултат на това много по-често се наблюдават психическо пренапрежение, емоционална неудовлетвореност, алиенация и прояви на социална дезадаптация – престъпност, наркомании и други отрицателни явления [4]. Промените в живота на съвременното общество дават основание на преден план сред причините за все по-широкото разпространение на наркоманиите да се постави стремещът на човека да използва упойващите вещества за премахване на напрежението, за „бягство от действителността“. Няма съмнение, че причините за разпространението на наркоманиите са многобройни и в значителна степен относително специфични за различните възрастови групи [1,2,3,5,7,8,9]. Всички те имат в основата си стремещът на човека чрез „веществото“ да промени своето психическо състояние: при една част от хората – да премахнат психическото напрежение и неприятните емоционални преживявания, при друга – да преодолеят своята психическа и социална непълноценност и да се адаптират към изискванията на средата, в която живеят [6]. Познаването на проблема и ранните му прояви в семейството създава възможности за неговото активно участие при откриването на новозаболялия и насочването му за ранно лечение [7].

ДИЗАЙН НА ПРОУЧВАНЕТО

Актуалността на проблема с наркоманиите и множеството медико-социални последици, които поражда, ни насочиха към избор на тази тема. Изхождаме от **хипотезата**, че познаването на личностовите особености на лицата с наркоманна зависимост и съобразяването с тях улеснява процеса на ресоциализацията им. Затова си поставихме за **цел** да изследваме влиянието на личностовите особености на лицата с наркоманна зависимост върху мотивацията им за ресоциализация.

Изводка: Изследвани са общо 20 лица с наркоманна зависимост на възраст от 19 до 27 години, включени в метадонова програма и психотерапевтични процедури за отказване от дрогата и ресоциализация във ВМА - гр.София. /Проучването бе осъществено с неоченимото съдействие на екипа на МЦ „Евроздраве“/.

Използвани методи: документален метод – проучени са национални и европейски документи, отнасящи се към проучването, както и научна литература по изследвания въпрос; социологически метод – стандартизирано интервю с открити въпроси; многофакторен личностен въпросник - Mini Mult - форма на Минесота тест за експресна диагностика на личностовия тип при скринингови изследвания; методи за обработка на получената информация.

Резултати: А.Емпирични данни от изследването с “Mini Mult” тест: Получените резултати сочат, че за изследваните лица с наркоманна зависимост са характерни най-много проявите на хистерия /70%/, последвани от проявите на шизоидия /65%/. Проявите на психопатия и хипомания /55%/ са с еднакъв относителен дял сред респондентите. При изследваните лица не се установи наличие на хипохондрия /0%/ над норма, 10% от тях имат склонност към депресия и 40% са с прояви на психостения. Над 2/3 от изследваните лица /70% / са с ясно изразени отклонения в поведението. Високите стойности по скалата „Хистерия“ и по скалата „Психопатия“ съдържат определена сила на “Аз”-а и интерес към социалните групи.

Табл. 1. Емпирични резултати според нормативната скала на “Mini Mult” теста

	Под норма		Норма		Малко над норма		Много над норма	
	Брой	%	Брой	%	Брой	%	Брой	%
Хипохондрия	16	80	2	10	2	10	-	-
Депресия	13	65	2	10	3	15	2	10
Хистерия	2	10	2	10	2	10	14	70
Психопатия	5	25	1	5	6	30	2	10
Параноя	11	55	1	5	6	30	2	10
Психостения	7	35	1	5	4	20	8	40
Шизоидия	3	15	1	5	3	15	13	65
Хипомания	4	20	2	10	3	15	11	55

Както литературните данни, така и клиничната практика показват, че личностовото предразположение към злоупотреба с дроги няма ясни граници. Поради това широко прието е становището на тези автори, които твърдят, че няма специфична личност, застрашена от злоупотреба и зависимост от дроги. Употребяването на различни субстанции като средство за повишаване на самооценката е ключ за разбиране на поведението и вътрешната динамика на зависимия от дрога човек. Тук става дума за системата на самооценка, защото именно тя координира и направлява комплексните отношения от когнитии, афекти, подбуди и действия, респективно “стратегии за справяне”. Приемането на средства, водещи до пристрастеност, често е опит да се компенсират чувства на недостиг, несигурност, вътрешна празнота. Да преживееш себе си като неудачник, като лош, а някой друг като идеал, който никога няма да бъде достигнат, обуславя вътрешното раздвоение на добър и лош, опозиция, която може да завърши или с автодеструктивност, или бягство в един привиден свят [6]. Дълбиннопсихологическият анализ на Аз-функциите при наркомани проявява наличието на предимно защитни механизми като отричане, разцепване, изолация. Свързано с тях е и типичното изкривяване на преценките и възприемането на действителността. Нарушеното развитие на самосъзнанието и на самооценката се отдава на травми и липси през ранното детство. Някои характеристики на личността и особености на личностовото поведение благоприятстват пораждането на зависимост от дроги [3,5,6]. Това важи особено за хора с неуравновесеност в нагласите и емоционалното поведение, в мотивацията, в мисленето и личностните взаимоотношения. Тези субективни предпоставки се натрупват при определени условия в детството и пубертета, след което завладяват личността в юношеството и в по-късна възраст, като обуславят във вътрешен план нарушенията в професионалната и социалната дееспособност. Дисхармоничната структура на характера се проявява в разнообразни стенични и астенични реакции, параноидни мисли, натрапливи идеи, бързи бурнопреходни емоции и волева неустойчивост. В този контекст могат да бъдат условно диференцирани няколко типа личности, чиито особености са характерни за предразположеността към зависимост от дрога:

- Депресивен тип: подтиснат, съдържан, страхлив, със склонност към интроспекции, повишена самокритичност, трудно се адаптира и проявява неустойчива потребност от “пренасяне” на душевността си извън сковаващите рамки на реалността;
- Хипоманиен тип: свръхпродуктивен, отличава се с конфликтност и прекомерна стеничност в мисленето и действията, лесно избухва, неспокоен с потребност от непрекъснато стимулиране на активност;

- Шизоиден тип: отличава се с необичаен начин на мислене, аутизъм, странност, отчужденост, неконтактност;
- Хистеричен тип: емоционална свръхчувствителност, лабилност, внушаемост и богато въображение;
- Свръхконтролиран тип (ананкастна личност): амбициозен, усърден, педантичен. Противоположен тип е личността с намален интерпсихичен контрол и подчертан стремеж към всякакъв вид удоволствия;
- Параноичен тип: мнителен, подозрителен и отмъстителен, своенравен, скептик, раним, с преобладаващо лошо настроение

Посочените личностови особености не винаги се проявяват в “чист” вид. Тяхното взаимодействие и поведенческо вграждане води до субективно очертани пътища, по които тръгва “човекът в риск”. Резултатът най-често е ниско самочувствие с податливост към интензивни “дълбоки” страхове и неустойчиво желание за “нещо друго”, както и амбивалентността между отчаяната липса на близост и също толкова отчаяното бягство от близост.

Б. Емпирични данни и анализ на резултатите от изследването със стандартизирано интервю

Броят на респондентите, изразили доброволно съгласието си да бъдат интервюирани, е 14 души. Целта на интервюто е да се изследват мотивите им за ресоциализация. От диагностична гледна точка интервюто има определено значение за разкриване съдържанието на самосъзнанието и ориентацията в социалните норми и ценности. Интервюто се състои от общо 8 въпроса. Въпросите са открити, съобразени със социалния статус на изследваните лица и насочени към мотивацията за ресоциализация. Данните сочат, че начален тласък за „посягане към дрогата“ са лошите взаимоотношения с родителите, междупоколенческият конфликт, слабият родителски контрол, невниманието от страна на родителите към житейските им проблеми, скуката и самотата, която изпитват, неодобрението на моделите на поведение и ценностите в семейството и обществото на възрастните, отхвърлянето на авторитарно – предписващата атмосфера и безличието в училище, което много често поражда неразбиране, неуважение, конфликти. Не трябва да забравяме, че много често употребата на наркотици е външен израз на други затруднения. Явно тук се крият редица нерешени проблеми, свързани със социалната компетентност и умения, адаптацията в една динамична социална микро- и макро среда, дефицит в комуникативните възможности, негативно ориентираната Аз-концепция и други. От получените резултати на проведеното интервю прави впечатление, че всички интервюирани лица споделят желание да се преборят със зависимостта. Всички те, преди да започнат лечението си в метадонова програма, са били безработни, някои от тях са прекъснали висшето си образование. По време на лечението всички започват работа, някои продължават и завършват прекъснатото си висше образование. Получените резултати показват, че стремежът на респондентите към промяна се проявява в значителна степен. От проблемите, които имат решаващо значение за социалната реадaptация и ресоциализация на наркоманно зависимите, остава най-трудно разрешим въпросът с възстановяване на доверието на значимите други и „завръщането“ към нормалния ритъм на живот. Този процес се изразява във възстановяване на предишната социална позиция, във възвръщане към общоприетата норма и положение в обществото. В професионален аспект това изисква мултидисциплинарният екип да осъществи точна диагностика на причините, довели до откъсване от средата /семейна, приятелска, професионална/, да вникне в личностните особености на пациентите, да определи и приложи подходящи терапевтични подходи, да наблюдава и анализира настъпващите промени, за да подпомогне тяхната ресоциализация. Като цяло данните от изследването показват, че преобладаващата част от респондентите /92,8%/ желаят да преодолеят зависимостта и различията, които им създават трудности – несъмнено добър мотивационен показател за ресоциализацията им. Всъщност ресоциализацията е процес, който, в зависимост от условията и личностните особености на индивида, протича с различен интензитет в твърде широки времеви граници. Някои се вграждат по-бързо, други проявяват резистентност и за дълго остават в страни от нормалните социални взаимоотношения. Подходите за ресоциализация са стратегии за промяна, защото са насочени към цялостна промяна на личността чрез въздействие върху самосъзнание, ценности, нагласи и поведение. Акценти на психотерапевтичната и корекционна работа са: уменията за справяне със ситуации на изкушения, натиск и риск, умения за самонаблюдение, самооценка и самоконтрол, самостоятелно преодоляване на кризи и рецидиви [6,7]. Не бива да се забравя доброжелателното, толерантно и добронамерено отношение към зависимото лице, както и оказване на помощ при преодоляване на конфликтите. Шансовете за оздравяване ще са по-големи, когато личността разполага с вътрешни ресурси /самоувереност, самосъзнание за собствено достойнство, самоуважение, положителни нагласи, самочувствие/ и силно подкрепящо обкръжение.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Трайни и по-значими резултати за ограничаването на наркоманиите могат да се очакват и получат само с координираните усилия на държавните органи, обществото, семейството, училището и отделната личност. И все пак трябва да се подчертае, че акцентът в повишаване на знанията и уменията за справяне с проблема трябва да бъде поставен върху семейството и подрастващите още в детско-юношеска възраст. Защото причините за явлението “човек в риск от дрога” най-често се откриват както в личностовите особености на субекта, така и в социалното му обкръжение. Доброто познаване на проблема ‘наркотична зависимост’, характерните особености и потребности на пациентите с този проблем е значима предпоставка за ефективна превенция, лечение и ресоциализация на зависимите.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Александрова, М. Разстройства, свързани с употребата на психоактивни вещества. В: Психиатрия под ред. В.Миланова, Медицина и физкултура, София, 2013.
- [2] Балканска, П. Приложна психология в медицинската практика, София, Булвест 2000, 2013.
- [3] Голдберг, Д., С. Бенджамин, Ф. Крийд, Психиатрия в медицинската практика, София, БПА, 1999.
- [4] Ериксън, Ерик, Идентичност, младост и криза, София, Наука и Изкуство, 1996.
- [5] Куценок, И., Димитров, Г. Злоупотреба и зависимост от психоактивни вещества, София, ЗИП, 2004.
- [6] Ладевит, Д. Наркоманиите Причини, симптоми, терапии, София, ЛИК, 2000.
- [7] Станкушев Т., Наркомани, София, Медицина и физкултура, 1982.
- [8] www.nsn.bg – уебсайт на Националния център по наркомании
- [9] www.nfp-drugs.bg – уебсайт на Националния фокусен център за наркотици и наркомании

